

Висновки. Обидва фільми репрезентують суспільну трагедію, спричинену наслідками повномасштабного вторгнення, однак використовують різні засоби візуальної виразності та наративні підходи. Ці стрічки є прикладом того, як поєднання журналістських стандартів і документалістських методів може ефективно слугувати інструментом фіксації та осмислення наслідків війни.

Список використаних джерел

1. Минуле та майбутнє українського документального кіно. *Ukrainer*. 04.06.2024. URL: <https://www.ukrainer.net/dokumentalne-kino/> (дата звернення 20.02.2026).

2. Чому важливо документувати воєнні злочини РФ в Україні? «Правозахисна група СІЧ». 12.09.2023. URL: <https://sich-pravo.org/chomu-vazhlyvo-dokumentuvaty-voieni-zlochyny-rf-v-ukraini/> (дата звернення 20.04.2026).

3. Stuart Allan. Visual War Journalism. *Digital Journalism*. 2025, Vol. 13, №. 1. P. 1–17. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/21670811.2024.2443153?needAccess=true> (дата звернення 20.04.2026).

4. Раєвський Д., Коберник К. «Так, я не проінтерв'ював другу сторону, тому що друга сторона мене б убила». Документалісти Андрій Котляр і Володимир Тихий із «Вавилон'13» – про те, як знімати кіно про війну. *Бабель*. Листопад 27, 2023. URL: <https://surl.li/mhemxu> (дата звернення 20.04.2026).

5. 20 днів у Маріуполі | Документальний. *Київстар ТБ*. 2023. URL: <https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/65de3f97b5f4696e6fcabcdc-2023-20-dniv-u-mariupoli> (дата звернення 20.04.2026).

6. Маріуполь. Невтрачена надія | Документальний фільм. *Video NV / YouTube*. 22.08.2022. URL: <https://youtu.be/q05wJtU6uEs?si=q0Q3S4awYQXGSigo> (дата звернення 20.04.2026).

УДК 070:004.8:77

*Бороденко М. А., здобувач вищої освіти;
Родигін К. М., кандидат філософських наук, доцент
кафедри журналістики та соціальних комунікацій
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ВИКЛИКИ СТАТУСУ ФОТОГРАФІЇ ЯК ДОКУМЕНТА В ЕПОХУ ШІ

Анотація. Дослідження присвячене аналізу трансформації статусу фотографії як засобу документування реальності в контексті масового поширення генеративних моделей штучного інтелекту. Проблема фотоманіпуляції існує впродовж усієї історії, але сучасний ШІ кардинально змінює її характер, оскільки здатний створювати фотографічно реалістичні зображення «з нуля», а сучасні технології зробили створення та поширення синтетичного контенту масово доступним. Це створює вагомий виклик для інтерпретації візуальної інформації та загострює проблему цифрової грамотності.

Ключові слова: *штучний інтелект (ШІ), генеративні моделі, фотографія як документ, достовірність зображень, фотоманіпуляція, криза довіри, медіаграмотність, візуальна культура.*

Стрімкий розвиток сучасних технологій та штучного інтелекту кардинально змінив статус фотографії як документа, попри те, що протягом усієї попередньої історії фотографії цей медіум вже зазнавав втручань різної природи. За останні 5 років штучний інтелект (ШІ) став масовим та доступним інструментом створення контенту навіть для пересічних користувачів без спеціальних знань. Через це проблема достовірності інформації, зокрема правдивість фотографій, набуває нових форм.

Поширення маніпулятивного та згенерованого контенту суперечить традиційному розумінню фотографії як засобу фіксації реальності. Сьюзен Зонтаг у своїх есеях писала: «Потреба в тому, щоб реальність підтверджувалася фотографіями, а досвід посилювався, – це естетичний споживацький спосіб життя, від якого зараз залежні всі» (цит. за [3, с. 24]). А у праці «Camera lucida» філософ Ролан Барт зазначає, що фотографія має безпосередній зв'язок з реальністю [1]. Але у сучасних реаліях постає вагомий виклик, пов'язаний з використанням ШІ.

Традиційно документальна фотографія розглядається як зображення, що має безпосередній зв'язок із реальною подією [7]. Але від початку винайдення фотографія підлягала різним видам маніпуляцій [6]. Відомим прикладом ранніх фотоманіпуляцій є портрет президента США Авраама Лінкольна, у якому було використано монтаж різних зображень. У СРСР фотографії систематично редагувалися, зокрема під час «Великого терору», коли зображення очищувалися від політично небажаних осіб. В епоху аналогової фотографії такі маніпуляції могли приховуватися завдяки порівняно невисокій якості картинки в газетному друці та недовідченості людей у сфері фотоманіпуляцій [6, с. 15–17]. Згодом, за часів Другої світової війни, існували постановочні фото, які інсценували реальність, використовувалися в пропаганді з різних сторін, з метою піднесення морального духу суспільства, а також формування і підтримання образу ворога задля консолідації суспільства навколо ідеї опору [6, с. 80–90].

Обидва способи зміни фотографії, постановка та фотоманіпуляції, вимагали спеціальних навичок, а отже, не були масово доступні. Тепер, завдяки доступності цифрових пристроїв, ШІ кардинально ставить під сумнів зв'язок фотозображення з реальними подіями, адже він генерує будь-які описані події з нуля.

На зображеннях, згенерованих ШІ два чи три роки тому, зазвичай можна визначити неозброєним оком їх відмінність від справжніх фото. Але порівняно з нинішнім ШІ-контентом ті зображення виглядають неякісно і примітивно. Медіа-ресурс «Лабораторія цифрової безпеки» зазначає, що моделі ШІ навчають генерувати фото вже з наявних у їх базі даних прикладів фотографії. «Оскільки кількість ШІ-згенерованого контенту в соціальних мережах стрімко зростає щодня, зростає і його вплив на соціум. 85,1 % користувачів використовують такий контент у своїх блогах» [5]. Щодо цього письменник Колсон Вайтхед у виданні «The New York Times» пише, що ШІ може полегшувати життя у побуті, і в цьому немає нічого

поганого. Але коли справа доходить до мистецтва, одним із видів якого є фотографія, у тому числі і репортажі, робот просто займається плагіатом. «Критика ШІ як злочинної машини для плагіату, яка краде роботи художників без дозволу чи компенсації, раніше здавалася мені дещо гіперболічною», – зауважує Вайтхед [4]. Набуває популярності і Deepfake, який виводить шахрайство на новий рівень, оскільки дає змогу імітувати голос та обличчя реальних людей. ШІ вчиться на вже наявних фотографіях, у такий спосіб удосконалюючи здатність генерування зображень, та створює кризу довіри до фотографії [5].

У 2022 р. професор Фред Рітчін писав про «Алгоритми, які повністю позбавляють необхідності фактичного спостереження, створюючи фотографічно реалістичні зображення людей і ситуацій, яких ніколи не існувало...» [2]. Це прогнози, що стали реальністю, яка повністю суперечить меті винайдення фотографії.

Технології почали розвиватися швидше, аніж користувачі встигають їх опанувати. Через це покоління «бумерів» та «Х», які не є «цифровими аборигенами», мають порівняно менший рівень цифрової грамотності, а тому є особливо вразливими до такого виду шахрайства. Зокрема, масово поширювані в соцмережах згенеровані штучні зображення нібито з українськими військовими в різних ситуаціях (від зустрічі з родиною, дня народження або весілля – до ночівлі в холодному окопі або поранення), фактично паразитували на емпатії та емоційних реакціях людей, збирали тисячі лайків і в такий спосіб слугували просуванню сторінок незрозумілого походження, створених із неясною метою.

Висновки. Люди звикли вірити, що «камера не бреше». Але, як стверджував Льюїс Хайн, «Хоча фотографія не бреше, брехуни можуть фотографувати». Проте ШІ, що генерує з нуля, тепер здатний зробити зображення, що виглядає, як справжня фотографія, але такою не є, варто лише дати йому як детальний опис події чи картинки, яку користувач хоче отримати. Отже, проблема достовірності фотографії, як ми можемо простежити, існувала в тій чи іншій формі протягом усієї її історії, але використання ШІ загострює проблему, створюючи «фотографії», які не мають зв'язку з реальністю.

Список використаних джерел

1. Barthes R. «Camera Lucida». Altirkbes Yayinlari, 2011. 141 с.
2. Ritchin F. «Exiting the Photographic Universe». *ReVue*. February 2022. URL: <https://www.re-vue.org/beitrag/exiting-the-photographic-universe-fred-ritch> (date of access: 30.03.2026).
3. Sontag S. On photography. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977. 207 p.
4. Whitehead C. Don't Use A.I. to Do This. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2026/04/15/opinion/art-artificial-intelligence.html> (date of access: 27.04.2026).
5. Батхін О. Маркування ШІ-згенерованого контенту: як уряди та компанії посилюють прозорість використання штучного інтелекту в медіа та соцмережах. *Лабораторія цифрової безпеки*, 10.06.2024. URL: <https://dslua.org/publications/markuvannia-shi-zghenerovanoho-kontentu-iak-uriady-ta-kompanii-posyliuiut-prozoristvykorystannia-shtuchnoho-intelektu-v-media-ta-sotsmerezkhakh> (дата звернення: 31.03.2026).

6. Родигін К. М., Єрмакова І. О. Візуальний контент медіа як інструмент маніпуляцій в контексті інформаційно-сміслової війни. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 149 с.

7. Документальна фотографія як особливе мистецтво. *foto-garant.mk.ua*. 27.06.2023. URL: <https://foto-garant.mk.ua/ua/dokumentalnaya-fotografiya-kak-osoboe-iskusstvo.html> (дата звернення: 30.03.2026).

УДК 070:77:004.738.5:355.01

*Станіславенко А. В.,
старший викладач кафедри журналістики
та соціальних комунікацій
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ВІЗУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В INSTAGRAM ВІД ДОКУМЕНТАЦІЇ ДО РОЗВАЖАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

***Анотація.** У роботі досліджено особливості візуальної репрезентації російсько-української війни в соціальній мережі Instagram на прикладі акаунтів *anulia_oleksii, dr.livese, alex_denali, lastochkin_igor, yanovychzhenya, mashaefrosinina*. Проаналізовано способи персоналізації воєнного досвіду, поєднання документально-свідчильного та розважально-гібридного контенту, трансформацію щоденної реальності у цифровий нарратив, а також формування нових моделей суспільної взаємодії в умовах війни. Встановлено, що Instagram виконує функції цифрового архіву пам'яті, простору емоційної підтримки, інструменту громадянської мобілізації та платформи культурного осмислення воєнних подій.*

***Ключові слова:** Instagram, візуальна репрезентація, війна, цифрова культура, пам'ять, медіакомунікація, соціальні мережі.*

Вступ. Російсько-українська війна суттєво змінила характер сучасної комунікації, оскільки інформаційне протистояння стало невіддільним складником збройного конфлікту. Разом із бойовими діями особливого значення набули цифрові платформи, де відбувається боротьба за увагу аудиторії, моральну підтримку, інтерпретацію подій та формування міжнародної солідарності. Соціальні мережі перестали бути лише засобом приватного спілкування й перетворилися на важливі суспільні інститути, здатні впливати на громадську думку та емоційний стан користувачів. О. Кучмій та О. Фролова підкреслюють, що сучасні соціальні медіа виконують функції мобілізації, психологічного впливу та поширення стратегічних нарративів у межах гібридної війни [4]. Серед усіх платформ особливе місце посідає Instagram, орієнтований на візуальний контент, персоналізовану комунікацію та швидке алгоритмічне поширення матеріалів. Через фотографії, відео, stories та короткі тексти користувачі отримують можливість не лише спостерігати за подіями, а й емоційно долучатися до них. О. Андрущенко наголошує, що в цифрову епоху образ війни набуває автономного значення та починає впливати